

Eduskunta, hallintovaliokunta

HaV@eduskunta.fi

Kirjallinen asiantuntijalausunto hallintovaliokunnalle

Joutsenon vastaanottokeskuksen lausunto asiassa HE 18/2019 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Maahanmuuttovirasto toimittaa seuraavan Joutsenon vastaanottokeskuksen asiantuntijalausunnan eduskunnan hallintovaliokunnalle:

Joutsenon vastaanottokeskus kiittää ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä vastaavana tahona eduskunnan hallintovaliokuntaa mahdollisuudesta lausua otsikkoasiassa. Joutsenon vastaanottokeskus pitää henkilötietojen käsittelylle asetetut nykyvaatimukset täyttävän uuden lain säätämistä erittäin tärkeänä. Joutsenon vastaanottokeskus kiinnittää ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän näkökulmasta esitetystä säännöskokonaisuudessa huomiota muutamaa seikkaan.

Tietotarpeista ja tiedonsaantioikeudesta poliisilta

Esitetyn lain henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa 12 §:n 1 momentilla säädettäisiin mm. Joutsenon vastaanottokeskuksen oikeudesta saada välttämättömät tiedot viranomaisilta ihmiskaupan uhrien auttamisen tarkoituksiin. Tiedonsaantioikeus olisi tällä esitetyllä säännöksellä rajattu tietoihin, joita Joutsenon vastaanottokeskus/ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä tarvitsee sen lakisääteisten tehtävien suorittamiseksi. Lain kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (vastaanottolaki) 38 §:n mukaan auttamistoimia järjestettäessä tulee ottaa huomioon sekä ihmiskaupan uhrin että auttamistoimia järjestävän henkilöstön turvallisuus ja lisäksi vastaanottolain 38 d §:n mukaan Joutsenon vastaanottokeskus toimii yhteistyössä poliisin kanssa uhrin suojeluun liittyvissä kysymyksissä. Joutsenon vastaanottokeskus tarvitsee siten sekä uhrin suojaaminen ja auttamistoimien järjestäminen että työturvallisuus huomioiden tietoja tai arvioita poliisilta siitä, kohdistuuko uhrin jonkun henkilön tai henkilöiden taholta turvallisuusuhkaa ja siitä kuinka vakavasta uhasta tai vaarallisista henkilöistä mahdollisesti on kysymys.

Kun tietoja ei välttämättä voida katsoa tarvittavan lakisääteisen tehtävän hoitamiseksi, vaan ne mahdollistavat tehtävän hoitamisen turvallisesti,

välttämättömyysoletus ei täyty eikä vastaanottokeskuksen/ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tiedonsaantioikeus näyttäisi mahtuvan esitetyn 12 §:n 1 momentin soveltamisalaan. Joutsenon vastaanottokeskus katsoo, että hallituksen esityksen 12 §:n 1 momentin yksityiskohtaisissa perusteluissa tulisi vähintään tuoda esiin edellä kuvatun kaltaiset tietotarpeet ja varmistaa siten, että välttämättömyysoletus kattaa turvallisuusarviointiin liittyvät tiedonsaantitarpeet ellei esitettyyn 12 §:n 2 momenttiin lisätä kokonaan erikseen kohtaa auttamisjärjestelmän oikeudesta saada poliisilta turvallisuusriskien arviointiin liittyviä tietoja.

Oikeudesta käyttää tietoja muussa kuin alkuperäisessä käsittelytarkoituksessa

Esitetyn lain henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa 12 §:n 1 momentin 4 kohdalla säädettäisiin tietojen käyttämisestä muussa kuin alkuperäisessä käsittelytarkoituksessa, kun 1 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla kerätyt tiedot ovat tarpeen Maahanmuuttovirastolle, poliisille, Rajavartiolaitokselle tai ELY-keskukselle kansainvälistä suojelua hakeviin, tilapäistä suojelua saaviin tai ihmiskaupan uhreihin liittyvien tehtävien hoitamista varten taikka ulkomaalaisen Suomessa oleskelua varten. 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa säädetään henkilötietojen käsittelystä, kun niitä käsitellään mm. vastaanottolaissa säädetyn ihmiskaupan uhrien tunnistamisen ja auttamisen tarkoituksessa.

Joutsenon vastaanottokeskus esittää huolensa ensinnäkin siitä, ettei näyttäisi välttämättä olevan selvää, mitä esimerkiksi poliisin tai Rajavartiolaitoksen ihmiskaupan uhreihin liittyvillä tehtävillä ylipäänsä tarkoitetaan. Vastaanottokeskus pitää tätä jo nykyiselläänkin laissa olevaa (vastaanottolaki 52 §) sanamuotoa - ihmiskaupan uhreihin liittyvät tehtävät - liian epämääräisenä ja tulkinnanvaraisena. Kun tähän lisätään se, että tiedonsaantikynnystä oltaisiin muuttamassa välttämättömyysedellytyksestä tarpeellisuuteen, ei näyttäisi olevan täysin selvää, ettei voimassaolevaa oikeustilaa tulisi muuttaneeksi. Joutsenon vastaanottokeskus esittää huolensa siitä, ettei esitetyn pykälän perusteella olisi välttämättä selvää, mitä tietoja esimerkiksi poliisilla olisi oikeus saada ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä ja sen piirissä olevista uhreista/asiakkaista esitetyn säädöksen nojalla ja mitä tehtäviä varten.

Joutsenon vastaanottokeskus toteaa, että laista tulisi piirtyä selkeä kuva paitsi viranomaisille, mutta myös asiakkaille eli ihmiskaupan uhreille itselleen siitä, miten heidän tietojaan käsitellään ja missä tilanteessa niitä voidaan lain nojalla luovuttaa muille viranomaisille.

Laista viranomaisen toiminnan julkisuudesta ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakastietojen salassa pidosta

Joutsenon vastaanottokeskus pitää ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskevien tietojen tilannetta julkisuuden ja salassa pidon näkökulmasta ongelmallisena sekä nykysäädösten että esitetyn lain viranomaisen toiminnan julkisuudesta valossa. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakastiedot jäisivät edelleen esitetyn lain viranomaisen toiminnan julkisuudesta 24 pykälän 1 momentin 24 kohdan sanamuodon salassa pidon ulkopuolelle. Joutsenon vastaanottokeskus pitää tätä valitettavana.

Joutsenon vastaanottokeskus huomauttaa, että yksi keskeinen ihmiskaupan vastaisen työn haaste on se, etteivät ihmiskaupan uhrin monista eri syistä, peloistaan ja omista lähtökohdistaan sekä haavoittuvasta asemastaan johtuen uskalla hakea apua. Haasteeksi muodostuu se, miten saada uhrin luottamaan viranomaisiin ja hakeutumaan viranomaisavun piiriin. Jos ihmiskaupan uhrin eivät voi luottaa siihen, että auttamisjärjestelmän asiakirjat ja auttamisjärjestelmälle uhreista kertyvät asiakastiedot (asiakkuuden ja auttamistoimien järjestämiseen liittyvä dokumentointi) ovat salassa pidettäviä, uhrin eivät myöskään hakeudu auttamisjärjestelmän piiriin ja siten tämä seikka voi muodostua esteeksi paitsi uhrin avun saannille myös sille, että itse rikokset ja rikolliset tulevat viranomaisten tietoon.

Salassa pidosta tulisi säätää mahdollisimman selkeästi ja se tulisi ulottaa myös tilanteeseen, jossa uhrin asiakkuus ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmässä on jo päättynyt. Esimerkiksi järjestöjen, jotka voivat matalan kynnyksen toiminnassaan kohdata ja tunnistaa ihmiskaupan uhreja, tulisi pystyä kertomaan uhrille mahdollisimman yksinkertaisesti ja ymmärrettävästi sekä uhrille itselleen ennakoitavasti, mitä ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmän asiakkuus tarkoittaa uhrin koskevien tietojen salassa pidon tai vastaavasti mahdollisen julkisuuden näkökulmasta tai tietojen luovuttamisen näkökulmasta. Joutsenon vastaanottokeskus pitää tätä tavoitetta esitetyn lain pohjalta haasteellisenä.

Ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmään ohjautuu erilaisia asiakasluokkia, kuten turvapaikanhakijana oleskelevia henkilöitä, laittomasti maassa oleskelevia henkilöitä (joille annetaan UlkL 52 b §:n mukainen harkinta-aika), laillisesti esimerkiksi työntekijän oleskeluluvalla tai pysyvällä oleskeluluvalla oleskelevia henkilöitä, rekisteröitymättömiä EU-kansalaisia tai Suomen kansalaisia, joiden kaikkien kohdalla joko jo on tai ei ole rikosasiaa vireillä esitutkintaviranomaisessa. Jää epäselväksi, onko esitetyn lain viranomaisen toiminnan julkisuudesta 24 §:n 1 momentin 24 kohdan perusteella mahdollista tulkita tai tuliksiko säännösluonnosta tulkita niin, että esimerkiksi ihmiskaupan uhrin vireillä olevan turvapaikka-asian salassapito tarkoittaisi myös hänen auttamisjärjestelmän asiakastietojen salassapitoa. Joka tapauksessa esitettyä 24 kohtaa ei voitaisi ulottaa koskemaan kaikkia ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmän asiakasryhmiä ja tarkasteltavaksi ja sovellettavaksi tulisivat mahdollisesti muut salassapitoperusteet tilanteesta ja asiakkuudesta riippuen kuten nyt esitetty uusi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 31 c kohta sekä voimassaolevat ja esityksessä nykyiselleen jäävät 25, 26 ja 32 kohdat. Joutsenon vastaanottokeskus pitää ongelmallisena sitä, että selkeän ja nimenomaisesti ihmiskaupan uhrin auttamiseen ja auttamisjärjestelmän toimintaan liittyvän salassapitosäädöksen puuttuessa, uhrin tietojen salassapidosta ei säädettäisi jatkossakaan uhrin kesken yhdenvertaisesti.

Vastaanottokeskus esittää huolensa siitä, etteivät ehdotetut salassapitosäännökset kata ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmän tarpeita. Yksilöön liittyvää salassapitointressiä on pidettävä ihmiskaupan uhrin auttamisen osalta niin vahvana, että on vaikeaa ajatella, että auttamisjärjestelmän asiakastiedot olisivat missään tilanteessa julkisia. Vastaanottokeskus katsoo, että ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmän asiakastiedot tulisi säätää selkeästi haittaperusteisesti salassa pidettäviksi.

Apulaispäälikkö

Raimo Pyysalo

Ylitarkastaja

Katri Lyijynen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä.
Maahanmuuttovirasto 11.11.2019 klo 17:14. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi
todentaa kirjaamosta.

Jakelu

Eduskunnan hallintovaliokunta